

MAYER OTTMÁR 1941-BEN*

BALOGH ISTVÁN

Az észak-bácskai katonai parancsnokság megalakulásával azt szeretne volna a JKP tartományi vezetősége elérni, hogy megkezdődjenek a fegyveres akciók Bácskának ezen a részén is. Tulajdonképpen az ország nagy része július folyamán lángba borult, ez a rész azonban nagyon nehezen szerveződött. Valójában az a helyzet, hogy a JKP tartományi vezetőségének nagy része Bánátban volt, Bácskában a titkárság tagjai közül csak Radivoj Čirpanov tartózkodott, akit megbíztak azzal, hogy irányítsa a munkát Bácska területén. Így a tartományi vezetőség katonai-szervezési intézkedései késve érkeztek. Emellett a párt-szervezetek 1941 júniusáig a tagok és vezetőségek újjászervezésén dolgoztak. Az újjászervezési munka sok erőt lekötött, így a katonai szervezés jóval elmaradt a tevékenységek más formáitól.

Mayer Ottmár a legnehezebb munkát vállalta. Augusztusban bejárta a körzet helységeit, s a párt helyi bizottságai segítségével a helyi rohamcsoportok vagy rohamegység megszervezését végezte.

Grósz László is elkísérte a topolyai megbeszélésre. Mayer augusztus 11-én érkezett Topolyára kerékpáron. Grósz vonattal utazott. Sinkovicsék lakásán előzetes megbeszélést tartott a helyi bizottság tagjaival. Ugyanaznap este szintén Sinkovicsék lakásán sor került a topolyai helyi bizottság ülésére.

„Az értekezletet Mayer nyitotta meg és vezette le. Szavai most is megfontoltak, komolyak és világosak voltak. A tárgyi nehézségek figyelembe vétele mellett ismét bírálta a helyi szervezet eddigi munkáját. Nem értett azzal egyet, hogy Gombos és Pelle, miután illegálisba vonult, teljesen kikapcsolódott a munkából. Szerinte az illegális nem árt, hanem egyenesen kedvez az esetleges akciókban való részvételnél, mert aki illegálisban él, már amúgy is törvényen kívül helyezte magát, s szinte szabad kezet kapott a cselekvéshez. A bírálóat azonban nemcsak a topolyai, hanem az egész bácskai, főleg az észak-bácskai mozga-

* Részlet a szerző jövőre megjelenő, Mayer Ottmárról szóló könyvéből.

lomra érvényes volt. Szerbiában, Crna Gorában és az ország más vidékein már felkelt a nép a megszállók ellen, irtják a fasisztákat, és nagy területeket szabadítottak fel, errefelé pedig még mindig csak a szervezés, az előkészületek stádiumában vagyunk. Ezen változtatni kell, haladéktalanul harci tizedeket, diverzáns csoportokat kell alakítani, melyek a meghirdetett statárium ellenére készek a gabona megsemmisítésére, a közlekedési és posta-, valamint a távirida-hálózat megromlására és az ellenség pusztítására.

Az elmondottak illusztrálására felolvasta az előző nap Cservenák révén küldött »Jugoszlávia népeihez« című röpiratot, melyet a párt központi bizottsága július 25-én bocsátott ki, és éppen a fentiekről szólt.

A »szürke ruhás fiatalember« — aki nem volt más, mint Grósz László, a kerületi vezetőség új titkára, s akit Mayer Ottmár csak úgy mutatott be, hogy »a jövőben ez az elvtárs fogja veletek a kapcsolatot tartani« — figyelmesen hallgatta a vitát, amely Ottmár bevezetője kapcsán kialakult. Cservenák azt hozta fel ellenérvként, hogy a pártvezetőség létszáma gyakorlatilag a felére csökkent, azonkívül Szabadkával is mintegy három-négy hétig szünetelt az összeköttetés. Mayer Ottmár valahol vidéken volt, máshoz pedig nem fordulhatunk. Az esetleges szabotázsakciók végrehajtása is nehézségekbe ütköznék, mert bennünket nagyon ismernek, meg eszközeink sincsenek hozzá. Én — egyes szimpatizálókkal folytatott beszélgetés visszhangjaként — a gabonagyűjtogatás célravezetőségének kérdését vetettem fel, utalva arra, hogy a parasztok — elsősorban a magyar parasztok — nem értve az akció célját, könnyen szembefordulhatnak velünk. A gabona elpusztításával valóban érzékeny veszteséget lehet okozni a megszállóknak, különösen német szövetségeseinek, de valami más megoldást kellene találni, mert néhány asztag gabona megsemmisítéséért túl nagy árat fizethetünk. Mayer Ottmár türelmesen meghallgatott bennünket, elismerte, hogy vidékünkön különösen nehéz politikai viszonyok között kell dolgoznunk, de hangsúlyozta, hogy most már nincs mire várni, olyan erővel kell akcióba indulnunk, amelyekkel rendelkezünk. Olyan elvtársakkal kell dolgoznunk, akik erre vállalkoznak. Most nincs idő filozofálgatásra, ez nem az elmélkedés, hanem a cselekvés ideje. Most nem az a kommunista értékének mércéje, hogy milyen idézeteket tud betéve Marx műveiből, hanem az, hogy az adott történelmi pillanatban milyen készséget mutat a cselekvésre a párt vezetése alatt, a marxizmus szellemében. A szerb és Crna Gora-i parasztok elméletileg bizonyára képzetlenebbek a mi munkásainknál, mégis megértették, hogy harcolniuk kell a fasiszta megszállók ellen, s ezrével sereglenek a párt zászlaja alá. Ez az egyetlen helyes álláspont, amit nekünk is meg kell szívlelnünk. Ami az akció megindítását illeti, semmilyen felsőbb utasításra nem kell várni, magunknak kell eszközöket szerezni a harchoz. A legjobb belátásunk szerint ott és úgy kell cselekednünk, hogy az a lehető legna-

gyobb kárt okozza az ellenségnek. Ami pedig a gyújtogatást illeti, nem a kisparaszatok, hanem a földesurak és a kulákok búzáját kell megsemmisíteni, vagy a magtárakat, esetleg a gabonaszállító vonatokat kell elpusztítani.

Grósz László a »Lenin-levél« felolvasását indítványozta. Lenin ezt a levelet az 1905-ös forradalom idején írta, s megszabta benne a »forradalmi hadsereg egységeinek feladatait«. Utasításai szerint ezek az egységek bármily nagyságúak lehetnek, fegyverekről maguknak kell gondoskodniuk. Semmi esetre sem kell felülről vagy kívülről segítséget várni... Az egységet lehetőleg egymáshoz közel lakó emberekből kell összeállítani. Előre ki kell dolgozni az egységes akciók rendszerét és mikéntjét. Semmi esetre sem szabad lemondani az egységek megalakításáról, vagy elmulasztani létrehozásukat azzal az indokkal, hogy kevés a fegyver. Ha üt az óra, haladéktalanul akcióba kell lépni!

— Elvtársak, azt hiszem, ez a levél érthető utasításokat tartalmaz a mi tennivalóinkról. A párt fegyveres felkészésre szólít bennünket. Így kell eljárunk — zárta le a vitát Mayer Ottmár.” (Brindza Károly: *Forradalmi munkásmozgalom a topolyai járásban 1930—1941.*)

Ezután Zentára utazott Mayer Ottmár és Grósz László. Elkísérte őket Wohl Lola is. Tetemes mennyiségű pártanyagot vittek magukkal. A helyi bizottság ülésén a zentaiak beszámoltak Mayernak az elvégzett feladatokról és a szabotázsakciók szervezéséről.

„A legfontosabb kérdés az volt: honnan és hogyan szerezzünk fegyvereket, robbanóanyagot. A helyőrségi katonákkal már megvolt ugyan a kapcsolat, de az nem volt olyan mély, hogy rajtuk keresztül fegyvereket tudtunk volna beszerezni. Ezután sok javaslat merült fel a megbeszélés során, de sorra el kellett vetnünk mind, mert egyik sem volt alapos, megvalósítható. Azt meg, hogy egy csendőrt vagy rendőrt leüssünk itt, a városban, nem tartottuk sem elfogadhatónak, sem célszerűnek, mert az az egész Pártra nézve komoly következményeket vont volna maga után. Végül abban állapodtunk meg, hogy a partizánegységek szervezését megkezdjük, de azok majd csak akkor lépnek akcióba, ha a kukorica nagyobb lesz, mert akkor jobb és több lehetőség nyílik az ilyen akciók megvalósítására. A fegyverek beszerzését illetően én elmondtam, hogy az ifjak tudnak Szanádról valamennyi fegyvert szerezni, de nagyon kockázatos az átszállítása. Ugyancsak Molnár Péternek is jelentették szanádi szimpatizánsai, hogy ott, náluk van valamennyi fegyver elrejtve, amit a jugoszláv hadsereg visszavonulásakor elhagytak a katonák. Erre úgy határoztunk, hogy a ifjak Helyi Bizottságát bizzuk meg az átszállítás megszervezésével. Gerő elvtárs különösen a szabotázsakciók kivitelezéséhez szükséges robbanóanyag beszerzését szorgalmazta. Ekkor már ugyanis megkezdődött a kicsépeelt gabona elszállítása Németországba. A gabonát az egykori Hessler malomnál

uszályokba rakták. A rakodás napszámossal napokon, heteken át folyt. A munkások között volt párttagunk — Kincses Mihály, Molnár sejtjéből — aki a pokolgépet az uszályon elhelyezte volna, Birclin vegyi hatáson alapuló detonátort készített — de robbanóanyagunk nem volt. Mivel pedig Gerő annak idején maga is támogatta az ilyen akciók megszervezését a keresztbe rakott búzakévék meggyújtása helyett, most Mayerral arról tárgyalt, hogyan lehetne a kerülettől vagy a tartománytól robbanóanyagot kapni. Mayer helyeselte ezt az akciót, de azt mondta, hogy robbanóanyagot a kerület sem adhat, mert nincs neki, de ha a tartománytól kapnak, akkor a szükséges mennyiséget átadják Zentának. Megbeszélték, hogy e célból maga Gerő fog néhány nap múlva beutazni Szabadkára. Mayer felhívta figyelmünket, hogy a most érkezett pártanyagot nagyon alaposan tanulmányozzuk át, mert fontos utasítások vannak benne a partizánegységek és a diverzáncsoportok megszervezésének módjára és működésére vonatkozólag.” (Székely Ilona visszaemlékezése)

Augusztusra Szabadkán megerősödött a JKISZ szervezete. Vagy hatvan tagja volt már ekkor. Sok fiatal kapcsolódott be a Tehelet lavan zsidó ifjúsági szervezetből. A JKISZ szervezet szabadkai vezetését ekkor már Lackenbach Konstantin végzi. Lackenbach nagy lelkesedése átragadt a többiekre is, úgyhogy gyorsan megszervezhették az ifjúsági csoportokat és a szimpatizánsok olvasócsoportjait. Behatóan tanulmányozták a JKP forradalmi anyagait, és készültek a fegyveres küzdelem folytatására. A szervezést úgy kezdeményezték, hogy az ifjúsági csoportok adott esetben rohamcsoportokká alakuljanak át.

Már a nyár elején a szabadkai JKISZ-szervezet megkezdte az előkészületeket a búza felgyújtására. Az előkészületekben tíz diverzáncsoport vett részt, de nem volt tíz diverzió, csak a csantavéri úton csaptak fel a lángok. A rendőrség és a nyomozók szinte a tűzoltókkal együtt érkeztek, és nagyon gyorsan elfogták a tetteseket, Licht Józsefet és Hegedűs Ferencet. A fiatalok nem ügyeltek az akció biztonságára. Így történhetett meg, hogy Rác Ferenc provokátor is köztük lehetett, és a nyomozók értesülést szereztek a készülő akciókról.

Már augusztus 12-én letartóztattak nyolc fiatalt: Licht Józsefet, Hegedűs Ferencet, Gerson Miklóst, Heisler Györgyöt, Ivan Blumot, Saffer Pált, Spitzer Editet és Geza Budimčevićet. Lakenbach Konstantint is körözték, de ő Újvidékre szökött, és egy időre illegalitásba vonult.

A főtárgyalást 1941. augusztus 15-én tartották meg, és a „magyar szent korona nevében” Licht Józsefet és Hegedűs Ferencet halálra, a többieket hosszú börtönbüntetésre ítélték.

A fiatalok jól tartották magukat a rögtönítélő bíróság előtt: hisz egy pillanatig sem volt veszélyben a Párt. Fiatal cionisták akciójaként mutatták be a gyűjtogatást, s így, bár a nyomozás és a bíróság is azon

igyekezett, hogy a „kommunisták és zsidók” akciójaként mutassa be a szabotázscselekményt, nem sikerült nekik.

A szabadkai zsidóknak büntetésből mégis százezer pengőt kellett befizetniük az államkasszába. (Dušan Jelić: *Subotički Jevreji i NOR. Rukovet*, 1984. 2. sz.)

Más is történt. Tűzokat szedett a csendőrség. A pártvezetők is óvatossá válnak. Illegálisba vonult Singer Adolf, Grósz László, Wohl Lola, Gottesman Tibor és mások.

Az észak-bácskai pártszervezetek kritikus napja 1941. augusztus 20-a volt. Ezen a napon tért vissza Szabadkáról Hajvert Imre, a topolyai futár, és lebukott. Még aznap letartóztatták Sinkovics Józsefet is.

Augusztus utolsó napjaiban már a topolyai kommunisták szinte valamennyien a Csantavéri úti Rácz-féle villa foglyai voltak. Kegyetlenül kínozták őket, és Brindza Károly *Mondd el helyettem elvtárs...* című könyvében közölt Vázlat a topolyai kommunista szervezkedésről című dokumentumai szerint szinte teljesen felderítették a topolyai helyi bizottságot, és azt, hogy a felettük levő szabadkai Körzeti Bizottság vezetője Mayer Ottmár.

Megjegyzésként a Vázlat...-on ez áll: „A szabadkai kerületi Bíróság tagjával, Mayer Ottmárral a nyomozás még folyamatban van.”

Mayer Ottmár ekkor már Palicson húzódott meg. A topolyai Ádámházban, ahová a Rácz-villából átköltöztették a letartóztatottakat, a nyomozók mind többet és többet tudtak meg Mayer Ottmárról és a kommunista szervezkedésről. A nyomozás jegyzőkönyvében, amelyet szeptember 13-án írtak, már láthatjuk, hogy szeptember első napjaiban megállapították, hogy Mayer vezető egyéniség. De ilyeneket is: „Mayer azután hangoztatta, hogy minden bizottsági tagnak sejtet kell alakítani, minden sejtbe legalább három ember tartozzon, hogy minél kevesebbet tudjanak egymásról”. Majd: „Mayer akkor még a szabotázások végrehajtására adott utasítást. Hangoztatta, hogy lehetőleg a nagyobb gabonaasztagokat kell felgyújtani, továbbá, ha vannak a környéken katonai lőszerraktárak, azokat kell felrobbantani.” És végül: „Mayer és a szürke ruhás fiatalember kifogásolták, hogy nincsen Topolyán egy erősebb és egységesebb kommunista szervezet. Mayer hivatkozott arra, hogy Szerbiában és Montenegróban harcok vannak. (...) Mayer felolvasta Leninnek 1905-ben írt, magyar nyelvre fordított utasítását. Ebben az utasításban fegyverek felkutatásáról és azok megszerzéséről volt szó, valamint arról, hogy ne várjanak parancsot, hanem mindig önállóan tegyenek meg mindent, amit jónak látnak...”

Ekkor már akció indult Mayer Ottmár kézrekerítésére. És sikerült is: a topolyai futárral volt találkozója a Palicsi út egyik villamosmegállójánál. Elvtársai kérték, ne menjen el a megbeszélte találkozóra, hisz Topolyán nagy letartóztatások voltak, de hajthatatlan maradt: „Ha

másról lenne szó, én is ugyanezt mondanám. Ám, ha a találkán senki sem jelenik meg, az messzemenő bonyodalmat okozna. És egyedül csak én mehetek oda. Tehát mennem kell.” (Steinfeld Sándor: Mayer Ottmár. *Híd*, 1974) A megbeszélte helyen, a futár mellett, ott vártak rá a nyomozók. Mayer Ottmár Topolyára került, az Adám-házba.

